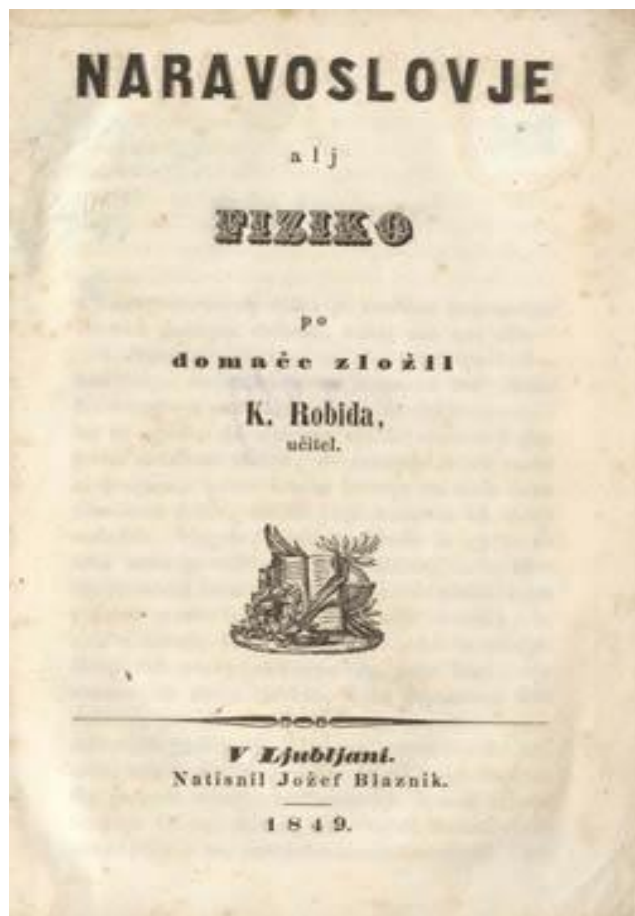


Bil je Stefanov učitelj fizike in matematike. Morda je s svojim načinom poučevanja, vzgojo in modrostjo v njem vzbudil zanimanje za fiziko in pripomogel k njegovi naravoslovni ustvarjalnosti. Stefan o tem ni nikdar nikoli nič črhnil. Napisal je prvi slovenski fizikalni učbenik, v katerem je razmeroma dosti astronomije.

Karel Robida,

fizik z občutkom za posredovanje primernih astronomskih vsebin

Karel Robida, krščen kot Luka (1804–1877), fizik, redovnik, profesor, nabožni in poljudnoznanstveni pisatelj in predavatelj je bil rojen na Ježici pri Ljubljani. Leta 1815 so ga poslali v ljubljanske šole. Na gimnaziji (1817–1823) je bil v gramatikalnih razredih komaj dober dijak, v humanitetnih pa odličen. Odlično je leta 1825 doštudiral tudi filozofijo na ljubljanskem liceju. Robidov gmotni položaj med šolanjem na liceju pa ni obetal upanja za nadaljnji študij na univerzi.



Robidov učbenik - prva slovenska knjiga o fiziki, v kateri je tudi veliko astronomije. Robidova *Fizika* ni nikoli postala gimnazijski učbenik. Imela je povsem poljudni značaj.

Da bi ohranil stik z matematiko in naravoslovjem, se je odpravil v benediktinski samostan svetega Pavla v Labotski dolini na Spodnjem Koroškem v Avstriji. Tu je živel med letoma 1825 in 1829. Vstopil je v benediktinski red in po slovesni zaobljubi 21. 4. 1829 sprejel redovno ime Karel, s katerim se je potem podpisoval pod vsa svoja dela. Po končanem študiju bogoslovja se je preselil v benediktinski kolegij v Celovcu in bil gimnazijski profesor v Celovcu 1830–1874, prva leta za humanistične predmete, od 1847 naprej za matematiko in fiziko. Poučeval je tudi na liceju. V letih 1866–75 je bil še superior benediktinskega kolegija v Celovcu.

Med poletnimi počitnicami (1847) se je na dunajski Politehniko pripravljala na profesorski izpit. Opravljala je zahtevne poskuse in se jih naučila pojasnjevati. To izkušnjo je potreboval, saj je že jeseni istega leta prevzel predavanja fizike na celovškem liceju. Leta 1851 je opravil strokovni izpit iz matematike in fizike in si pridobil naziv profesor, vzporedno s tem pa še doktor filozofije. Matematiko in fiziko je predaval v Celovcu vse do starostne upokojitve leta 1874. Kot profesorja so ga zelo spoštovali, ker je »lepo razlagal in modro vzgajal«. Ko se je leta 1874 poslovil od gimnazije, so mu profesorji in dijaki priredili baklado.

Bil je član Kmetijske družbe za Koroško in Kranjsko, Muzejskega društva in Zgodovinskega društva v Celovcu. Z drugimi koroškimi rodoljubi je 1. 9. 1851 podpisal oklic, naj se osnuje društvo za izdajanje in širjenje slovenskih knjig in bil do smrti slovenski prevajalec pri koroški deželni vladi. Umrl je za rakom na mehurju leta 1877 v Celovcu.

Robidov najboljši učenec je bil Jožef Stefan. Kot razgledan in moder profesor je moral Robida zagotovo imeti velik vpliv na mladega Stefana. Morda je odločilno vplival na njegovo odločitev za študij matematike in fizike na Dunaju. A že leto dni po maturi Stefan ni več priznaval avtoritete svojega učitelja, ki ga v svojih objavljenih delih ni nikoli omenjal.

Leta 1846 je Robida začel v Celovcu objavljati poljudne astronomske in druge članke v slovenščini. Največ jih je objavil v *Drobtinica*. Leta 1856 in 1858 je pisal o sončnih urah in objavil preglednico Sončevih vzdov in zaidov s pojasnili. Leta 1857 je opisoval potrese. Napisal je 11 člankov o fiziki in izdal štiri* poljudne knjige, vse v slovenščini. V celovški reviji *Carinthia* pa je vzporedno v nemškem jeziku objavil kratke razprave o Luni (1864), Zemljini atmosferi (1865), Določitvi višine Zemljine atmosfere (1866) in druge.

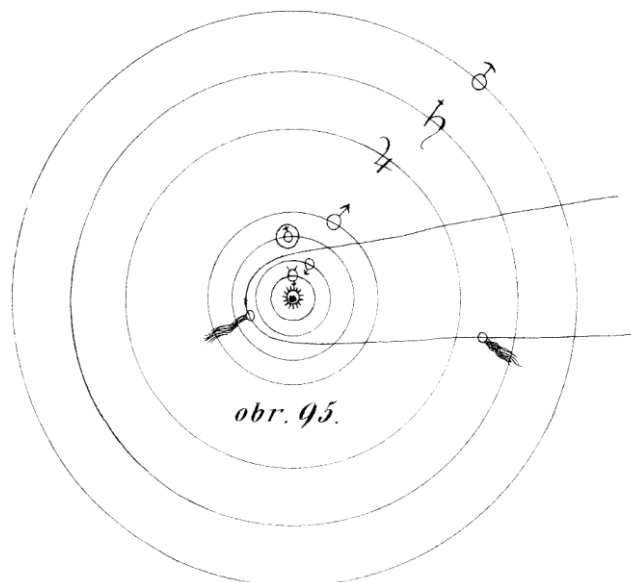
.....
* *Zdravo telo nar boljši blago, ali nauk zdravje ohraniti* (Celovec 1846, v gajci); *Naravoslovje ali fizika* (Ljubljana 1849); *Domači zdravnik v navadnih boleznih človeka poleg Hufelanda, Rusta, Tissota in drugih* (Celovec 1854, 1861); *Domače živinozdravstvo v*

boleznih konj, govedja, ovac, prešičev, koz in psov, ali nauk, kako mora kmetovavec svojo živino rediti, ji streči, jo krmiti in ozdravljati.

Robida je bil tudi zelo uspešen poljudnoznanstveni predavatelj, tako v slovenskem kot nemškem jeziku. Vse do dveh let pred smrtjo je predaval na vsakoletnih znanstvenih srečanjih pri Koroškem naravoslovnem muzeju.

Med učitelji fizike je bil najbolj znan po prvi knjigi fizike, napisane v slovenščini, to je *Naravoslovje alj fizika* (1849). Njegovo slovensko fizikalno izrazoslovje je dobro in je pozneje vplivalo ob ponovnem vzponu slovenske pisane fizike, ko je leta 1869 Ivan Tušek prevedel *Fiziko* Friderica Schoedlerja. Tušek se je precej skliceval na Robidove dve desetletji starejše dobre slovenske fizikalne izraze.

Pa še pogledjmo, koliko astronomije je v njegovem učbeniku *Fizika*.

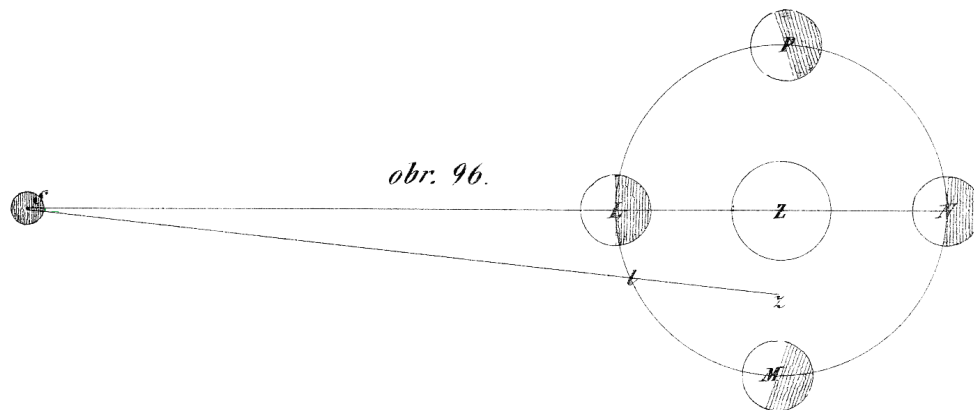


Sonce in poti planetov (pomičnih zvezd) od Merkurja do Urana - prikaz Sončevega sistema in celo prikaz poti kometa (druga pomična zvezda), v prvem slovenskem učbeniku fizike.

Učbenik je imel tri glavne dele, tretji (zadnji) del obsega astronomijo z naslovom: **Od vesolniga sveta** z dvema poglavjema: 1. *Ravnovaga in gibanje sveta sploh, in zemlje posebno*; 2. *Videz in velikost zvezd, in velikost sveta*. Dodan je še spis o pratiki.

Od vsega 132 strani učbenika je astronomiji namenjeno 27 strani, to je 20 % ali ena petina učbenika, kar je, po moji sodbi, precej. V učbeniku je obravnaval: navidezno gibanje neba, zemljo (kot kroglo, njeno vrtenje), gibanje zemlje okrog sonca (ekliptika-sončna pot), poldnevnicu, sončno uro, pomične zvezde do Urana (planeti) okrog sonca (s tabelo obhodnih časov; celo prehod

venere čez sonce), lunine mene, mrke, mesece (lune), repate zvezde (omenja 'Halejov' komet s 75 letnim obhodnim časom), videz zvezdnega neba, ozvezdja, nepomične zvezde – goreče krogle, meglice, kupe zvezd, rimsko cesto, zvečernico, danico, daljnost zvezd, velikost (sij) zvezd, število zvezd, velikost sveta.



Lunine mene, prikazane v prvem slovenskem učbeniku fizike.

Kranj, 24. november 2017

Majo Prosen

Literatura:

S. Južnič in M. Prosen, *Astronomija na Slovenskem in slovenski astronomi na tujem (12.–21. stoletje)*, Didakta, Radovljica 2008, str. 148.
Internet (članki o K. R.).